

1. На березі

Звичайної літньої днини старий Дніпро тихо й неспішно гладив хвилями береги київських круч і розсипані у воді острови та острівці, а спритні мартини носилися понад розлогими водами й грали з вітром у перегони. Молода жінка намагалася вгамувати свого непосидючого малюка. Той пручався, намагався вирватися з материнських рук — його вабила незнана далечінь, а там дитяча уява вимальовувала дивовижні світи, сповнені чудернацьких пригод.

— Добридень! Казковий сьогодні день, правда? — раптом за плечима матері почувся тихий старечий голос. Жінка з несподіванки здригнулася й оглянулася. Перед нею стояв сивий усміхнений старець у льняній вишиванці та у солом'яному капелюсі. Чоловіяга здавався мирним. Від нього віяло літнім спокоєм. Його усмішці хотілося вірити.

— Добридень, — ніяково відповіла молода матуся і знову перевела погляд на хлопчика.

Той, заглявши незнайомця, хутко пригорнувся до матері й уважно спостерігав блакитними оченятами-гудзичками

за усміхненим дідуганом. Мати гладила сина по русявій голівці. Старий вмовився на лаві поруч із жінкою, нахиливши свою сивочолу голову до хлопчини.

— А скажи-но, парубче, як тебе звать? — запитав чоловік.

— Семенко, — малий не розгубився. Мати задоволено усміхнулася.

— Ти глянь! Знаю я чудову історію про одного Семенка. Давненько уже бажав розповісти комусь свою казку, — прошепотів усміхнений незнайомець.

— А вона добра? — в обіймах матусі хлопчик почувався впевненіше, тому не вагався перепитати літнього незнайомця.

— Вона з добрими очима, — відповів дідусь.

— А бувають казки з добрими очима? — не повірив малий.

— Казки бувають різні: тривалі, як людське життя; захопливі, як подорож на повітряній кулі; веселі та щирі, як усмішка немовляти. Казки — як вітрила: здіймають людину у височінь, наповнені найсвітліших мрій і поривань, несуть понад звиклим і буденним у ще не відкриті, але такі дійсні світи. Бувають яскраві, як у небі веселка після травневої грозовиці. Бувають, на жаль, і сумні, заплакані. А бувають — із добрими очима. Та хоч би якою була казка, не існує у світі більш правдивої історії. Людство, друже, зіткане байками. У кожній — віками зібрана правда. Люди часто і багато говорять про велике, поважне, важливе, казки ж — лише про найважливіше. Шкода, не всім вдається це збагнути. У тебе є улюблена казка?

— А розкажи-но мені казку з добрими очима, дїду, — попросив хлопчик і вмовився в матері на колінах.

— Тоді слухай уважно мою розповідь про найважливіше: про красеня-легеня з добрими очима та про погляд його найясніший, про чарівну красуню, весною рясно завітчану, про вірність серця її молодого, про мужність і відвагу юного духу, про нездоланну силу любові, про морок безумно-жорстокий, про дружбу, дорогами загартовану, про біль і радість, про зовсім справжню перемогу. Я залюбки переповім тобі мою казку — казку з добрими очима..

2. Старі Плавні

Старі Плавні сьогодні не відшукати на жодній — навіть найбільшій і найдавнішій у цілісному світі — мапі. Вони безповоротно зникли у дрімучих водах людського забуття, бо людям властиво губити найважливіше у виснажливій гонитві за чимось позірним. Село те було надто незначним місцем в обширах мальовничого Дивосвіту, щоб повернути чиюсь увагу. Годі було помітити Старі Плавні тоді, ще важче згадувати про них сьогодні. Хоч інколи здається, що варто б стати на березі бурхливого потоку стрімкої ріки Пам'яті, заплющити очі й пірнути в її мирні води, аби відшукати те, чого губити не можна. Та сьогодні очевидно, що Старі Плавні безповоротно минули. Однак саме у тих місцях, про які так легко забувають люди, відбуваються чи не найважливіші для людства події.

Усе діялося саме там. Село було настільки незначним і для решти світу непримітним, що хтось, малюючи колись єдину мапу Дивосвіту, забув наші Плавні на ній намалювати.

Навіть цяточка якоїсь олівчиком не поставив, не те щоб уже цілий кружечок ретельно пензликом вивести. Щоправда, подекують, існувала таки одна мапа зі зображенням Старих Плавнів у самісінькому центрі світу, і була вона у сільській школі тих же таки Плавнів. Місцеві мешканці мали власне уявлення про географію, а тому й не вагалися розпочати відлік усіх паралелей і меридіанів саме звідсіля. А ще подомальовували скрізь веселих півників та котиків, квітом прикрасили. Бо квітучою була уява у плавничан, і світ вони бачили строкато. Хоча так було не завжди.

Отож діялося все дуже й дуже давно, за прадавніх часів, коли людям іще легко давалося дивитися в світ ясним поглядом і наповнювати його теплом та непідробною щирістю свого серця. Тоді на Землі було тепло й світло. За тих днів у Старих Плавнях шумів свою заспокійливу пісню очерет, навівав степовим вітром мрії з далеких країв. Виблискували на Сонці озера, ганяючи жвавих сонячних зайчиків безмежними просторами Дивосвіту. Потічки мережили густі трави, бігли, пробивалися до Доброго Моря^{*}, невпинно несли туди прозору, незаражену людським злом

^{*} Добре Море — стародавні греки Чорне море спершу називали Понт Аксинський, що означало «Негостинне море», проте, коли їм вдалося розселитися уздовж майже цілої смуги чорноморського узбережжя, море здалося їм значно привітнішим. Відтак вони щоразу частіше стали називати його Понт Евксинський — «Гостинне море», доброзичливе, добре. Зазвичай погідне, море може ставати доволі неспокійним. Інші його історичні назви — Понтійське, Скіфське, Козацьке. Сьогоднішню назву — Чорне — пов'язують зокрема із кольором морської води на значній глибині.

воду й кришталеву чисті сподівання плавничан, плавничанок і маленьких плавничат.

Попереду зорів неосяжний, сповнений див і загадок чарівний Дивосвіт — захопливий, привабливий і просторий, як саме Небо, та водночас незаний, незбагнений і дуже таємничий. Звідтіля мешканцям наших Плавнів щодня на світанку усміхалося велике яскраве Сонце, а щовечора вони проводжали за обрій його багряно-полум'яне сяйво. Мирно й радісно було плавничанам у такі миті, спокійно й затишно в обіймах золотих пшеничних ланів і блакитного Неба. Про велике не мудрували, глибокого не шукали, просто жили поміж світанками та спокійними багряними вечорами. Розглядали Чумацький Шлях, усміхалися йому зоряними ночами, минулим не переймалися, на майбутнє не загадували. Непевність завжди лякає. Краще тут, у своєму маленькому, але такому затишному й зовсім безхмарному світі. Осіддали час рутинною, скерували його силу в трудове повсякдення. Жили тихо, без галасу й поспіху, пливли за часом уздовж століть, оминаючи історію. Вірили, що води могутнього Борисфену⁷ донесуть їх куди слід. Не варто перекопувати русла, не можна ворохобити нездоланної неминучості. Усе саме по собі колись відбудеться. Колись...

⁷ Борисфен — давньогрецька назва ріки Дніпро та водночас — ім'я скіфського божества ріки. Із такою назвою в античній літературі знаходимо чимало згадок про Дніпра. У давньогрецькій міфології Борисфен народив доньку-німфу Борисфеніду та сина Тоанта, який став царем таврів. Тих самих, що у I тис. до н. е. заселили передгірську та гірську частини Криму.

Борисфен перекроював зелений всесвіт плавнів⁸. На берегах Домаха його вода ставала спокійною, а тому тут завжди славно рибалилось: риба ходила поживна. А далі — Левкові Ями. Пряма стрімка протока проносилася повз вибілені хатки. То був саме той невеликий, але швидкий потік, вздовж якого мешканці Старих Плавнів провели умовну межу поміж тими, хто був глибоко переконаний, що, оскільки кожна курка вилупилася з яйця, то спершу було яйце, й тими, хто життя готовий був покласти, аби довести нездоланну істину про те, що кожне яйце зносить курка, отож спершу таки була курка.

Ті, які були за *перше* яйце, жили на землях праворуч від течії потоку, а ті, хто були за *першу* курку, мешкали на землях ліворуч. Про курей та яйця в Старих Плавнях любили сперечатися. І не дивина: розумілися ж бо місцеві і на курях, і на яйцях. Коли бралися про серйозні справи балакати, сходилися на зеленому острівці посеред протоки. Там, на сільському майдані, що заледве вмещав усіх мешканців Старих Плавнів, віддавна ріс кущ Калини. Ніхто й не здогадувався, скільки тій Калині було віку. Кожен, хто у Старих Плавнях народився, з раннього дитинства пам'ятає її розжарені червоногарячі грона. Кожне немовля після

⁸ Дніпровські плавні — уздовж цілої течії Дніпра трапляються заболочені ділянки, у яких ріка розливається вузькими рукавами та протоками, формуючи окремі заплавні острівці. Найближче з Дніпровськими плавнями асоціюються саме ті, що розташовані на території Великого Лугу, сьогодні затопленій Каховським водосховищем. Нижче Запоріжжя Дніпровські плавні посічені багатьма протоками, що донині зберегли свої стародавні назви: Домаха, Левкові Ями, Мірошникова, Бистрик, Скарбна, Жбурівка, Сердюки, Сапата.

народження приносили саме сюди. На довгій різьбленій дерев'яній лаві під розлогою Калиною всідалися семеро сільських старійшин. Один за одним брали вони немовля на руки, бажали йому міцного здоров'я та щирої долі — многих і благих літ. Отак і ставали малюки справжніми плавничанами, а багрянний племінь калинових ягід залишався назавжди палахкотіти в їхній пам'яті.

Тільки тут, під Калиною, усяку раду й радили. Місце то було уроче, освячене, як вірили тутешні, мудрістю та жертвністю їхніх дідів-прадідів. Нелегко радити давалося. Надто ж коли про курей та яйця заходило. Хоча дебати на такі серйозні теми — хвала небесам! — траплялися не так уже й часто. Однак повага до Калини навіть тоді змушувала всіх мирно й дружньо завершувати всіляку суперечку. Вона нагадувала про шлях, який довелося їхнім пращурам здолати через нескінчені обшири Всесвіту, щоб зрештою оселитися тут, на спокійному березі прадавнього Борисфену. Мешканці Старих Плавнів переповідали дітям, внукам і правнукам, що Калина на сільському майдані з'явилася після великої битви їхніх хоробрих прадідів із силами Темряви, що з півночі, з Морок-Краю, колись навідалися, і як вдалося перемогу над їхнім темним царем здобути, і як тодішні плавничани Сонце своє знову відвоювали, а темні сили втекли назад на північ аж за Ліс Тіней та за скелясті, вкриті льодом вершини Лисих Гір, у тужливий Морок-Край. От тоді-то, кажуть, і стала кров звитяжних героїв палати гронами священного куща. Калині судилося

що Пам'ять зберігати та щороку новим полум'ям спалахувати, нагадувати молодим поколінням про жертву, що стала цінною їхнього сьогоднішнього супокою. Отож саме тут розпочинали плавничани свій шлях у доросле життя: під багряною Калиною, у тіні великої Пам'яті про своїх пращурів. Щоправда, ніхто вже достоту й не пам'ятав, коли саме відбулася та битва, щоразу менше про неї згадували. Плавничанам більше йшлося про курей та яйця. Тому Калина залишилася, а Пам'ять кудись поділася. Шукати її свого часу ніхто не кинувся: мешканці Старих Плавнів раділи Сонцю, Небу, рибі й очеретам, жили собі життям безтурботним на тихому рідному березі, у далечінь не заглядали.

Оскільки у цьому селі кожен господар будував собі хатину на самісінькому березі ріки, то й жили усі плавничани та плавничанки з твердою вірою в те, що їхня хата скраю, бо таки з одного вікна бачили розлогі води Борисфену, а з іншого — край села. Краю боялися. Вони його ще з прадавніх часів валом відгородили від решти Дивосвіту. Хоча й трималися упродовж століть разом, все ж не дуже добре розуміли навіщо. Об'єднували їх лише майдан на острові, Калина на ньому та безупинні суперечки про курей і яйця. Навіть старійшини з часом почали на лаву сідати, лише аби когось із новонароджених до громади прийняти, або ж за сприятливих обставин спільно суворо оголосити про завершення чергових дебатів. Хоча й це їм давалося нелегко, бо хтось із отих старців уже недочував, хтось далі власного